

### III. PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

#### PRAWO FINANSOWE

##### Sprawy budżetowe

Budżet na rok 1961, którego projekt rząd przedstawił sejmowi w listopadzie, został uchwalony, podobnie jak budżet na rok 1960, przed początkiem nowego roku budżetowego. Dodatni ten objaw w zestawieniu ze stosunkowo krótkim okresem czasu, przez jaki sejm rozpatrywał projekt budżetu, może budzić wątpliwość, czy samo takie uchwalenie może być wynoszone do rangi jednej z podstawowych zasad w polityce budżetowej. Nasze prawo budżetowe stara się termin uchwalenia budżetu i szczegółowe jego rozpatrzenie uzgodnić w ten sposób, że przewiduje instytucję prowizorium budżetowego. Daje to możliwość, przy istniejących założeniach politycznych w dziedzinie budżetowej, utrzymać w równowadze obydwu zalecenia: terminowość uchwalenia i szczegółowość rozpatrzenia budżetu. Jest to o tyle ważne, że zadanie nie jest łatwe, ponieważ rządowe projekty budżetu stają się u nas coraz obszerniejsze, a projekt na rok 1961 osiągnął prawie 700 stron nie licząc dwóch dodatkowych zestawień i objaśnień, obejmujących 150 stron. Stanowi to stosunkowo duży postęp w tej dziedzinie.

Projekt budżetu oraz ustawę budżetową na rok 1961 charakteryzują dwa występujące po raz pierwszy w naszej praktyce zjawiska: projekt zapoczątkował podawanie objaśnień szczegółowych, stanowiących podstawę do orientacji w projektowanych dochodach i wydatkach, natomiast ustawa budżetowa zmienia prawo budżetowe i zmniejsza szczegółowość uchwalonego budżetu, który nie zawiera podziału na paragrafy, a wydatki inwestycyjne podaje tylko w częściach i pozostawia dalszy podział organom administracji.

Ustawa budżetowa na rok 1961 (Dz. U. 59/327) ustala dochody budżetu państwa w kwocie 228,4 mld zł, a wydatki — 225,9 mld. W kwocie tej mieszczą się dla budżetu centralnego: 200 mld dochodów i 197,7 mld wydatków oraz dochody i wydatki budżetów terenowych w wysokości 54,9 mld; wśród dochodów budżetów terenowych figuruje 26,7 mld, jako dotacja budżetu centralnego, które pomniejszają rzeczywiste wydatki tego ostatniego.

Następnie ustawa budżetowa przekazuje radom wojewódzkim w formie 100% udziału wpłaty z zysku przedsiębiorstw handlowych podległych niektórym zarządom centralnym wchodzącym w skład Ministerstwa Handlu Wewnętrznego. Ponadto przyznaje się tymże radom jako ich dochody własne udziały w zyskach PKO w wysokości 50% zysków oddziałów PKO działających w poszczególnych województwach, z możliwością dalszego podziału; rady powiatowe, miejskie i dzielnicowe otrzymały udziały, także jako dochody własne, w marżach sklepów fabrycznych i placówek handlowych rozliczających się z budżetem centralnym, które określi minister finansów [MF] oraz prawo do udziału w zyskach wojewódzkich oddziałów PKO, a rady niższego stopnia — wpływy równoważników pieniężnych za zaległe dostawy obowiązkowe. Przyjęcie w naszej gospodarce określenia docho-

dów stałych rad narodowych jako „własnych” prowadzi do trudnej do wyjaśnienia kontrowersji, że wpłaty z zysku (i to całkowite) przedsiębiorstw handlowych ustawa budżetowa traktuje jako udziały, a udział (częściowy) w zyskach PKO — jako własny dochód rady narodowej. Ustawa upoważnia Radę Ministrów [RM] do rozdysponowania nadwyżki budżetowej na finansowanie gospodarki narodowej, a MF do zmiany wydatków budżetu centralnego z tytułu pokrycia obniżek cen towarów w przedsiębiorstwach handlowych i do zwiększania objętych budżetem dopłat przedmiotowych dla przedsiębiorstw, które przekroczą przewidziany dopłatami rozmiar świadczeń.

Sprawę dyscypliny budżetowej, czyli przestrzegania przepisów dotyczących budżetu a zawartych w Dzienniku Ustaw, Monitorze Polskim, uchwałach rządu i zarządzeniach Rady Ministrów i ministra finansów reguluje rozporządzenie Rady Ministrów (Dz. U. 41/247), które za ich naruszenie wprowadza kary: pieniężną, nagany lub upomnienia. Kara pieniężna dotyczy także osób pełniących funkcje bezpłatnie. Wysokość kar dla pracowników waha się od 100 do 5000 zł, a dla pełniących funkcje bezpłatnie nie przekracza 3000 zł. Kierownicy jednostek wykonujących budżet oraz główni księgowi są odpowiedzialni za kontrolę przestrzegania dyscypliny, a każda osoba, która, w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych, dowiedziała się o jej naruszeniu, jest obowiązana zawiadomić o tym kierownika swojej jednostki. Nałożenie kary za naruszenie dyscypliny nie wyłącza odpowiedzialności dyscyplinarnej. Rozporządzenie normuje sprawę organów orzekających, postępowanie w I i II instancji, wykonanie orzeczeń i sprawę nadzoru.

Do zakładów budżetowych zostały zaliczone: państwowe zakłady unasielenia (M. P. 42/204), Dom PAN w Jabłonie (M. P. 52/249), Hala Sportowa w Łodzi (M. P. 58/275) i Stadion Śląski w Chorzowie (M. P. 69/323).

Jednostki budżetowe zostały upoważnione do przyjmowania za zgodą właściwego ministra (prezydium rady) i gospodarowania dobrowolnymi świadczeniami pieniężnymi wnoszonymi przez jednostki niepaństwowe z określonym przeznaczeniem. Środki te są gromadzone na odrębnym rachunku bankowym a ich pozostałości przechodzą na rok następny (Dz. U. 39/233). MF ustalił szczegółowe zasady gospodarki funduszami dobrowolnych świadczeń społecznych (M. P. 1/10/61).

### Dochody podatkowe

Podatek od wynagrodzeń doznał licznych zmian. Zastosowana w 1956 r. (Dz. U. 44/202) dla robotników przemysłowych ulgowa skala podatkowa, której stawki nie przekraczają 15%, objęła w roku 1960 bardzo szeroki zakres pracowników zatrudnionych w uspołecznionych przedsiębiorstwach handlu wewnętrznego (Dz. U. 37/219), w centralnych biurach konstrukcyjnych (Dz. U. 39/234), w szkolnictwie, w uspołecznionych jednostkach rolnictwa i leśnictwa oraz utrzymania i konserwacji dróg i mostów, w przedsiębiorstwach transportu drogowego i lotniczego, żeglugi, przemysłu terenowego i usług nieprzemysłowych (Dz. U. 40/244), w zakładach łączności, w PAN i instytutach naukowych, w uspołecznionych bibliotekach, muzeach, archiwach, domach kultury, świetlicach itp. zakładach kulturalnych, w przedsiębiorstwach widowiskowo-rozrywkowych, w rozgłośniach radiowych i telewizyjnych, przedsiębiorstwach wydawniczych, w państwowych zakładach i instytucjach służby zdrowia, opieki i pomocy społecznej (Dz. U. 41/252) oraz w 104 rodzajach wyodrębnionych zakładów usługowych (punktów przyjęć) jedno-

stek gospodarki uspołecznionej (Dz. U. 44/267)<sup>1</sup>. Obniżona skala dotyczy także niektórych pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach resortu gospodarki komunalnej, centralach spółdzielczych, przedsiębiorstwach geodezji, kartografii i geologii, wszystkich pracowników zatrudnionych w administracji terenowej, w jednostkach utrzymywanych z narzutów podległych przedsiębiorstw, w sądownictwie, prokuraturze i administracji więziennictwa, w instytucjach finansowych i ubezpieczeniowych (Dz. U. 44/263). Ostatnio zaś obniżono podatek od wynagrodzeń dla wszystkich pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach handlu zagranicznego, biurach projektowych, w administracji centralnej, w organizacjach politycznych, społecznych i zawodowych oraz u pracodawców nie będących podmiotami gospodarki uspołecznionej (Dz. U. 2/11/61). Minimum wolne od podatku wynosi od 1 VIII 1960 r. 850 zł miesięcznie, 200 zł tygodniowo, 34 zł dziennie, 420 zł półmiesięcznie, 390 zł dwutygodniowo i 340 zł dziesięciodniowo (Dz. U. 37/218). Dodatki spisowe pracowników rad narodowych zostały zwolnione od podatku (M. P. 44/214). Ukazało się zarządzenie MF, które na nowo reguluje sprawę opodatkowania przychodów ze świadczenia usług wykonywanych nie na podstawie stosunku pracy, które to przychody podlegają bądź podatkowi od wynagrodzeń, bądź podatkowi obrotowemu (M. P. 52/250). Skodyfikowano i rozszerzono krąg pracodawców, którzy nie opłacają podatku uzupełniającego (Dz. U. 26/149).

W podatku gruntowym wyjaśniono pojęcie wspólnego i odrębnego prowadzenia gospodarstwa (M. P. 51/243), dodano do norm przeciętnego przychodu z 1 ha normy dla nowych klas III i IVa i b (Dz. U. 19/115), grunty prywatne dzierżawione przez spółdzielnie zaliczono pod pewnymi warunkami do gruntów spółdzielczych (Dz. U. 15/86), powiększono ulgi dla rolników na ziemiach odzyskanych („Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” [RPiE] 1960, nr 2, s. 378) z tytułu inwestycji (M. P. 44/212), rozszerzono na Kołobrzeg, Słupsk i Szczecin istniejące ulgi (RPiE 1959, nr 2, s. 345) z tytułu uprawy warzyw i nasiennictwa warzyw (M. P. 36/177), określono wysokość zaliczki na podatek (Dz. U. 4/26). Uprawę pieczarek uregulowało rozporządzenie RM (Dz. U. 41/248).

W związku z podatkiem gruntowym pozostaje opłata leśna wprowadzona ustawą, która poddała gospodarkę w lasach niepaństwowych nadzorowi rządowemu (Dz. U. 29/166). RM określiła wysokość opłaty rocznej na 25 zł od 1 ha lasów (Dz. U. 45/272), a MF ustalił postępowanie wymiarowe (Dz. U. 49/292) oraz sposób przekazywania opłaty przedsiębiorstwom lasów państwowych (M. P. 86/392).

Podatek obrotowy został podniesiony dla przedsiębiorstw handlowych przy sprzedaży towarów, z wyjątkiem spożywczych, z 2,5% na 3,5%, a dla przedsiębiorstw przemysłowych, z pewnymi wyjątkami, przy sprzedaży ich wyrobów z 4% na 5% (Dz. U. 29/167), natomiast dla niektórych zakładów gastronomicznych sprzedających napoje tylko do 18% alkoholu stawki zostały obniżone (Dz. U. 42/254). Ukazała się kodyfikacja dotychczasowych postanowień dotyczących opłacania ryczałtu przez drobnych rzemieślników w formie kart podatkowych, przy jednoczesnym rozszerzeniu zakresu uprawnionych do tej formy ryczałtu (Dz. U. 1/2/61). Określono warunki, kiedy decyzją komisji podatkowej może nastąpić podniesienie ryczałtu oraz ustalenie ryczałtu umownego poniżej ryczałtu kwotowego (Dz. U. 25/145). Ryczałt może być stosowany także dla rzemieślników, którzy zatrudniają przez okres 12 miesięcy wyszkolonego ucznia w charakterze czeladnika

<sup>1</sup> Wcześniejsza uchwała Rady Ministrów w sprawie rozwoju usług dla ludności w planie 5-letnim przewidywała dla wszystkich pracowników zatrudnionych w uspołecznionych zakładach usługowych obniżkę skali podatku o 30% (M. P. 55/262).

(Dz. U. 60/346). Wprowadzono ryczałt oznaczony w kwotach miesięcznych dla członków spółdzielni pracy zatrudnionych w zakładach usługowych spółdzielni, które zajmują się fotografowaniem, fryzjerstwem, krawiectwem i szewstwem (Dz. U. 25/146). Wynagrodzenia chałupników pracujących dla handlu uspołecznionego są obciążone podatkiem od wynagrodzeń, jeżeli nie przekraczają 3000 zł miesięcznie, a podatkiem obrotowym i dochodowym jeżeli przekraczają tę kwotę (Dz. U. 34/196). Organy finansowe zostały uprawnione do zaniechania ustalania zobowiązań z tytułu podatku obrotowego, jeżeli jego wysokość nie przekracza 300 zł na rok (M. P. 44/213).

Ryczałt obejmujący podatek obrotowy od operacji nietowarowych i dochodowy może być stosowany wobec spółdzielni pracy prowadzących zakłady usługowe w zakresie fotografowania, fryzjerstwa, krawiectwa i szewstwa. Ryczałt dotyczy spółdzielni zrzeszonych w Centralnym Związku Spółdzielczości Pracy oraz tych ich zakładów, które zatrudniają najwyżej dwie osoby będące członkami spółdzielni, osiągają obrót do 250 tys. zł rocznie i nabywają surowce po cenach detalicznych wyłącznie od własnej spółdzielni. Wysokość ryczałtu, podana w czterech tablicach, zależy od kategorii zakładu i miejscowości, w której jest położony (M. P. 40/200).

Ulgi dla spółdzielni pracy świadczących usługi przewidziane w uchwale RM w sprawie rozwoju usług dla ludności w latach 1961—1965 (M. P. 55/262) zostały zasadniczo powtórzone w zarządzeniu MF w sprawie ulg podatkowych dla spółdzielni pracy (M. P. 77/356). Spółdzielnie pracy i ich zakłady usługowe świadczące usługi dla ludności, które powstaną na niektórych terenach w czasie od 1 VII 1960 r. do 31 XII 1965 r. są wolne od podatku od operacji nietowarowych i od podatku dochodowego na okres — zależnie od terenu — od 2 do 3 lat. Spółdzielnie, które do 31 XII 1962 r. wykonają inwestycje związane z rozszerzeniem zakresu usług dla ludności wymienionych w wykazie obejmującym 104 rodzaje usług, korzystają z ulg inwestycyjnych; ulga polega na potrąceniu od kwoty podatku dochodowego i od podatku od operacji nietowarowych — 50% sum wydatkowanych na inwestycje. Spółdzielnie pracy świadczące usługi dla ludności, które zatrudniają uczniów, mogą potrącić od podatku dochodowego lub podatku od operacji nietowarowych 3000 zł za pierwszy rok podatkowy, w którym zatrudniono w charakterze robotnika ucznia wykształconego w danej spółdzielni (M. P. 77/353). Również określono (M. P. 15/84) rodzaje rzemiosł oraz powiaty i województwa objęte ulgami podatkowymi z tytułu inwestycji (RPiE 1960, nr 2, s. 380).

Podatku od nabycia praw majątkowych nie pobiera się od wpłat na wkład mieszkaniowy i budowlany w spółdzielniach budowlanych oraz ze związanym z wpłatą nabyciem prawa własności lokalu lub domu (M. P. 31/148), jak również od odpłatnego nabycia nieruchomości przez b. właściciela nieruchomości wyłączonej lub sprzedanej w myśl ustawy o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości, a w okresie do 31 XII 1961 r. stosuje się ulgowe opodatkowanie przy kilkakrotnym nieopodatkowanym przejściu praw majątkowych w drodze spadku i przy nabyciu nieruchomości w drodze zasiedzenia (M. P. 16/78).

W zakresie postępowania podatkowego upoważniono powiatowe organy finansowe do zmiany swoich decyzji wskutek wniesionego odwołania, jeżeli zmniejszenie kwoty podatku nie przekracza 30 tys. zł dla gospodarki uspołecznionej i 10 tys. zł dla gospodarki nie uspołecznionej (Dz. U. 44/269). Postępowania egzekucyjnego świadczeń pieniężnych dotyczy wprowadzenie opłat za odebranie zajętych ruchomości i konieczność zwywania organu milicji (Dz. U. 32/179) oraz instrukcja MF

regulująca postępowanie wierzycieli (M. P. 47/224). Prawo prowadzenia egzekucji administracyjnej przez zajęcie wynagrodzenia za pracę otrzymały wojewódzkie przedsiębiorstwa Państwowej Komunikacji Samochodowej z tytułu bezbiletowych przejazdów, zakłady społeczne służby zdrowia, państwowe zakłady pomocy społecznej oraz zakłady dla inwalidów z tytułu opłat za świadczenia tych zakładów (Dz. U. 33/186). Sołtys nie wykonujący obowiązków inkasa należności finansowych może być odwołany i do czasu powołania nowego sołtysa zastąpiony w tej czynności przez inną osobę (Dz. U. 32/178). Wynagrodzenie sołtysa za inkaso przekraczające zeszlatoroczną sumę wpływów zostało podniesione w ten sposób, że od nadwyżki do 5% zeszlatorocznych wpływów wynagrodzenie podwyższona się o 100%, a od nadwyżki powyżej 5% — o 200%. Jeżeli suma wpłat jest niższa niż w roku poprzednim — wynagrodzenie może być zmniejszone do 50% (M. P. 67/318).

Poważna zmiana ustawodawcza zaszła w zakresie odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe (Dz. U. 51/300). W zakresie podatków nie obowiązuje od 1950 r. porządek prawny wynikający z przepisów prawa handlowego, ponieważ za zobowiązania podatkowe spółki odpowiadają osobiście wspólnicy. Jeżeli chodzi o osoby fizyczne, to członkowie rodziny podatnika odpowiadali za jego zobowiązania w stosunku, w jakim ich majątek lub dochód wchodził do podstawy opodatkowania. Obecnie przepis ten dotyczy tylko przypadków, gdy członek rodziny nie pozostaje z podatnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym. Jeżeli natomiast członek rodziny, krewny, powinowaty i osoby żyjące w konkubinacie prowadzą wspólne gospodarstwo domowe (wspólne zamieszkiwanie i zaspokajanie potrzeb) z podatnikiem to i oni odpowiadają za długi podatnika. Jeżeli chodzi o dochody członków rodziny z pracy, to na wynagrodzeniu małżonka i konkubiny ciąży pełna odpowiedzialność podatkowa, a inni członkowie rodziny odpowiadają tylko należącym do nich majątkiem ruchomym i nieruchomym. W ten sposób dopuszczono do zasady, że majątek powstały z pracy może odpowiadać za długi powstałe z kapitału. MF określił (Dz. U. 55/317), jacy dłużnicy są uporczywi, do których zasady te można stosować oraz wyaczył podatników, którzy opłacają podatek gruntowy od kwoty do 10 000 zł przychodu oraz wszystkich podatników, którzy posiadają zaległości do 10 000 zł.

Opłacie skarbowej nie podlegają odpisy dyplomów ukończenia studiów wyższych wydane łącznie z oryginałami dyplomów, zezwolenia na zamknięte seanse filmowe prowadzone przez organizacje polityczne, społeczne i zawodowe oraz kolejowe dokumenty na przewóz rowerów i wózków dziecięcych na odległości do 100 km (M.P. 29/135) a także poświadczenia tożsamości osoby na fotografii (M.P. 82/374).

Nowa taryfa celna przywozowa (Dz. U. 43/262 i 48/291) dotyczy towarów przeznaczonych dla odbiorców będących osobami fizycznymi. Zawiera ona dwie kolumny stawek: I kolumna ma zastosowanie do podanej w tej kolumnie ilości towarów, dopuszczonych do przywozu bez cła lub przy opłaceniu wyznaczonej stawki, a kolumnę II stosuje się do towarów, dla których cło w kolumnie I nie jest przewidziane (chyba że i II kolumna dopuszcza bezcłowy przywóz) oraz do towarów przywożonych w ilościach większych niż ustalone w kolumnie I. Ponadto ogłoszono warunki stosowania ulgowych stawek przy przesyłkach pocztowych otrzymywanych przez rencistów i osoby korzystające z opieki społecznej (M.P. 83/377) oraz warunki udzielania pozwoleń na przywóz dla odbiorców nie będących osobami fizycznymi (M.P. 83/378).

Ustawa karna skarbowa (Dz. U. 21/123) zawiera zbiór przepisów karnych w zakresie obrotu dewizowego, przestępstw celnych, podatków, opłat, rozliczeń z budżetem, obrotu obligacjami pożyczek premialnych, loterii oraz wpisu do rejestru

przedsiębiorstw państwowych. Przepisy karne dzielą się na występki zagrożone karą aresztu lub grzywny albo oboma karami łącznie i na wykroczenia zagrożone karą pieniężną porządkową. Kara aresztu grozi zależnie od rodzaju występku do 3 lat, a grzywna jest orzekana albo do wysokości kwotowej ustalonej w ustawie (maksimum 1 mln zł) albo w wysokości wielokrotności uszczuplonej należności (do 20-krotnej). Kara pieniężna porządkowa waha się od 50 do 5000 zł. Kary pieniężne mogą być zamieniane na areszt zastępczy. Druga część ustawy zawiera postanowienia proceduralne. W sprawach o występki zagrożone zasadniczą karą aresztu orzekają sądy, a w sprawach zagrożonych jedynie karą grzywny lub karą pieniężną porządkową — finansowe organy orzekające (urzędy celne i organy finansowe). Nowa ustawa uchyliła dotychczasowe prawo karno-skarbowe z 1947 r. i ustawę karną dewizową z 1952 r.

### Finanse przedsiębiorstw

Uchwałą RM z 17 XI 1960 r. (M.P. 91/411) ustala zasady gospodarki finansowej przedsiębiorstw przemysłowych i ich zjednoczeń objętych planowaniem centralnym. Zachowując w zasadzie dotychczasową konstrukcję gospodarki finansowej przedsiębiorstw, uchwała wykreśla jej ramy na okres 1962—1965, na które składają się postanowienia zawarte w odrębnych przepisach (niektóre fundusze przedsiębiorstw, podatek obrotowy, różnice budżetowe) oraz postanowienia samej uchwały. Nowe w zakresie tych ostatnich jest oparcie gospodarki przedsiębiorstw na wskaźnikach procentowych mających obowiązywać przez wymienione 4 lata, w szczególności w zakresie funduszu rozwoju przedsiębiorstwa i odpisów amortyzacyjnych. Na fundusz rozwoju przedsiębiorstwa przeznaczono w zasadzie przyrost zysku w stosunku do roku poprzedniego; gdy kwota ta jest niewystarczająca do utworzenia funduszu rozwoju można na ten cel przeznaczyć część lub cały zysk danego roku, a gdy i ten jest zbyt niski — można go uzupełnić dotacją ze zjednoczenia lub z budżetu. Ostateczne odpisy z zysku na fundusz rozwoju są dokonywane od faktycznie osiągniętego i zweryfikowanego zysku, z tym, że planowane stawki odpisów ulegają degresywnemu zmniejszeniu w odniesieniu do zysków ponadplanowych. Planowaną wysokość funduszu rozwoju ustala się na okres 4-letni z podziałem na poszczególne lata w formie wskaźników procentowych, określających planowy przyrost zysku przypadający na każdy rok. Dla przedsiębiorstw, które korzystają z dotacji — w formie wskaźników procentowych określających wzrost lub zmniejszenie dotacji na fundusz rozwoju w stosunku do dotacji udzielonej w 1961 r. Fundusz amortyzacyjny przedsiębiorstw dzieli się na część pozostającą do dyspozycji przedsiębiorstwa i część podlegającą przekazaniu do zjednoczenia (fundusz inwestycyjny zjednoczenia). Wskaźniki podziału amortyzacji są ustalone w stosunku procentowym do całości planowanej amortyzacji na lata 1962—1965 z podziałem na poszczególne lata. Wieloletnie wskaźniki funduszu rozwoju i podziału amortyzacji ustalają dla przedsiębiorstw zjednoczenia w ramach łącznych wskaźników uchwalonych dla zjednoczeń przez RM.

System finansowy przedsiębiorstw gospodarki komunalnej na rozrachunku gospodarczym (M.P. 65/310), obowiązujący od 1961 r., reguluje podział zysku, sprawę dopłat budżetowych oraz finansowanie środków obrotowych i inwestycji. Zysk dzieli się na wpłatę do budżetu oraz odpisy na fundusze zakładowy, rezerwowy i rozwoju. Wpłata z zysku wynosi 10% planowanego zysku przy rentowności do 5%, a każdy procent wzrostu rentowności ponad 5% powoduje wzrost wpłaty

z zysku do budżetu o 3%. Na fundusz rezerwowy odpisuje się część zysku w wysokości ustalonej przez prezydium rady narodowej nie wyżej 10% rocznego osobowego funduszu płac. Fundusz rozwoju, przeznaczony na środki obrotowe przedsiębiorstw, powstaje z reszty zysku i nadwyżki środków obrotowych. Dopłata z budżetu przewiduje się w razie gdy opłaty i stawki taryfowe nie pokrywają kosztów powiększonych o podatek obrotowy plus 5% zysku. Środki obrotowe czerpie przedsiębiorstwo przy swoim powstaniu z budżetu, a w toku działalności z funduszu rozwoju i posiłkowo z kredytu bankowego. Inwestycje i kapitalne remonty pokrywa przedsiębiorstwo z funduszu inwestycyjno-remontowego, który się tworzy z odpisów amortyzacyjnych, z nadwyżki funduszu rozwoju, z odszkodowań ubezpieczeniowych, z opłat za przekroczenie kontyngentu wody itd., a nadto z dotacji.

Zasady systemu finansowego wojewódzkich zjednoczeń państwowych gospodarstw rolnych regulują sprawę składników majątkowych i finansowanie działalności administracyjnej zjednoczeń i inspektoratów, finansowanie działalności gospodarczej zjednoczeń oraz księgowość i sprawozdawczość (M.P. 14/63).

Fundusz zakładowy (jednolity tekst ustawy — Dz. U. 13/78) został unormowany bezterminowo dla państwowych przedsiębiorstw przemysłowych (Dz. U. 4/24 i 22/128), przedsiębiorstw handlowych (Dz. U. 22/127), państwowych przedsiębiorstw przemysłu terenowego (Dz. U. 34/192), przedsiębiorstw komunikacji miejskiej (Dz. U. 40/241) oraz pracowników zarządów wielozakładowych przedsiębiorstw państwowych (Dz. U. 23/135). Na 1960 rok unormowano fundusz dla przedsiębiorstw kopalnictwa rud (Dz. U. 22/126), budowlano-montażowych i geologicznych w samodzielnych oddziałach wykonawstwa inwestycyjnego oraz w pracowniach konserwacji zabytków (Dz. U. 34/193), w przedsiębiorstwach transportu samochodowego (Dz. U. 40/242) i Państwowej Komunikacji Samochodowej (Dz. U. 40/243) oraz niektórych przedsiębiorstw przemysłu cukrowniczego (Dz. U. 42/253); w państwowych przedsiębiorstwach gospodarki rolnej i przedsiębiorstwach rolnych fundusz unormowano na rok 1960/61 (M.P. 73/335). Fundusz zakładowy tworzy się w procencie do wyniku sprawdzonego przez biegłego (M.P. 14/64 i 30/143) przy uwzględnieniu niektórych wydatków powstałych po ustaleniu odpowiednich planów (M.P. 17/87 i 31/154). Dla pracowników umysłowych w państwowych przedsiębiorstwach przemysłowych objętych planowaniem centralnym utworzono fundusz premii w granicach 10–30% płac pracowników umysłowych, z którego wypłaca się premie w przypadku osiągnięcia zaplanowanej lub wyższej rentowności (M.P. 9/43 i 1/8/61). Zamiast funduszu zakładowego w niektórych państwowych jednostkach organizacyjnych (np. koleje, poczta, lasy, mechanizacja rolnictwa, drogi wodne, agencje morskie, zarządy portów, żegluga śródlądowa, rybołówstwo morskie, drogi publiczne) istnieje fundusz pokrywający wydatki za osiągnięcia ekonomiczne załóg wynoszący 2% osobowego funduszu płac (M.P. 33/162).

Unormowano zasady i tryb kontroli bankowej funduszu płac przedsiębiorstw działających wg zasad rozrachunku gospodarczego a właściwie gospodarkę przedsiębiorstw funduszem płac (M.P. 54/257 i 78/360) oraz sprawozdawczość z wykonania planu zatrudnienia i funduszu płac, wypłat z tytułu rent, zasiłków i stypendiów (M.P. 54/258).

Na rok 1960 zostały unormowane zasady gospodarki finansowej przedsiębiorstw i zjednoczeń (M.P. 13/61) oraz sprawa rozliczeń z budżetem centralnym z tytułu zysków i strat niektórych przedsiębiorstw, zjednoczeń i ministerstw (M.P. 38/189).

W zakresie inwestycji unormowano na rok 1960 zasady realizacji (M.P. 19/92)

i uruchamiania środków na finansowanie inwestycji scentralizowanych (M.P. 1/3) oraz tryb i kontrolę finansowania inwestycji zdecentralizowanych (M.P. 1/2 i 19/95). MF wydał zarządzenia w sprawie finansowania inwestycji i remontów kapitalnych w jednostkach państwowych na rok 1960 (M.P. 41/202), w sprawie uruchamiania środków na finansowanie inwestycji w 1961 r. dla jednostek powiązanych z budżetem centralnym (MP. 93/416) oraz planowania i finansowania inwestycji i kapitalnych remontów w przedsiębiorstwach terenowych (M.P. 2/15/61). Został wprowadzony priorytet w finansowaniu inwestycji szybko rentujących się, inwestycji związanych z postępem technicznym oraz innych drobnych inwestycji zdecentralizowanych (M.P. 52/245 i 56/270). Zalecono naczelnym organizacjom spółdzielczym zobowiązanie zrzeszonych spółdzielni do uczestniczenia w kosztach inwestycji urzędów komunalnych (M.P. 65/309).

Dla przedsiębiorstw obowiązyanych do sporządzania samodzielnych bilansów wprowadzono obowiązek dokonywania kompleksowej analizy ekonomiczno-technicznej swej działalności za okres roczny oraz sporządzania „sprawozdania syntetycznego”, które obejmuje m. in. sprawozdanie finansowe i podział zysku; podano przykładowo zakres takiej analizy (M.P. 10/44). Wydano szczegółowe postanowienia dotyczące badania i zatwierdzania sprawozdań finansowych przedsiębiorstw państwowych i udziału przedstawicieli organów finansowych i banków w tych czynnościach (M. P. 3/12) oraz określono wysokość stawek za badanie sprawozdań finansowych (M.P. 8/38). Wydano szczegółowe przepisy dotyczące powoływania dyplomowanych biegłych księgowych (M.P. 8/39).

Unormowano sprawę wysokości i rozliczeń podatku obrotowego od państwowych przedsiębiorstw przemysłowych, związanego ze sprzedażą towarów przedsiębiorstwom handlu zagranicznego (M. P. 2/7). Niepokrycie faktury przez odbiorcę we właściwym czasie powoduje konieczność uiszczenia przez jednostkę gospodarki uspołecznionej odsetek, które oblicza się wg specjalnego wzoru (M.P. 73/338).

Administrację państwowymi budynkami mieszkalnymi zarządzanymi przez prezydya rad narodowych sprawują przedsiębiorstwa zarządu budynków mieszkalnych lub zakłady budżetowe. Przedsiębiorstwa te otrzymują dopłaty z budżetu. Obowiązane są one tworzyć fundusz napraw na pokrycie kosztów konserwacji, remontów bieżących i kapitalnych oraz drobnych inwestycji. Stawki odpisów na fundusz napraw, średnie wskaźniki kosztów utrzymania budynków na 1 m<sup>2</sup> powierzchni użytkowej oraz normy dopłat z budżetu ustalają właściwi ministrowie, a następnie prezydya rad narodowych (M.P. 65/307).

### M a j a t e k   p a ń s t w o w y

Cena domów mieszkalnych i gruntów budowlanych sprzedawanych przez państwo została obniżona o 10% przy nabywaniu domów ze starego budownictwa i działek na ziemiach zachodnich przez żołnierzy i b. więźniów politycznych z okresu od września 1939 r. do maja 1945 r. (Dz. U. 46/275).

Unormowano zasady wprowadzania do ksiąg przecenionej wartości środków trwałych (M.P. 86/393), a także maszyn i urządzeń oraz budynków i budowli nie oddanych do eksploatacji (MP. 86/394).

Sprawa kaucji wpłacanych przez najemców lokali mieszkalnych w domach nowych i odbudowanych została bez zmiany wysokości kaucji uregulowana na nowo (Dz. U. 53/305), a dotychczasowe postanowienia zostały uchylone (RPiE 1959, nr 2, s. 353).

## Fundusze

Fundusz postępu technicznego na mocy znowelizowanego rozporządzenia o jego utworzeniu (Dz. U. 19/114) został rozciągnięty na państwowy przemysł terenowy i przedsiębiorstwa podległe Komitetowi Drobnej Wytwórczości (Dz. U. 12/74), na podległe radom narodowym przedsiębiorstwa nadzorowane przez ministra budownictwa (Dz. U. 31/173) i na jednostki podległe ministrowi zdrowia (Dz. U. 33/187).

## Obieg pieniężny

Obok nowej ustawy o NBP (RPiE 1959, nr 2, s. 354) zostało ustawowo uregulowane prawo bankowe (Dz. U. 20/121), które przewiduje trzy rodzaje instytucji bankowych: banki państwowe, banki w formie spółek akcyjnych i spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe. Nadzór nad nimi należy do MF. Bank państwowy powołuje i likwiduje RM na wniosek MF. Bank ma osobowość prawną i nie podlega wpisowi do rejestru przedsiębiorstw. Bank nie odpowiada za zobowiązania państwa ani państwo za zobowiązania banku, z wyjątkiem zobowiązań banku z tytułu wkładów oszczędnościowych. Na czele banku stoi naczelny dyrektor, który kieruje działalnością banku zgodnie z wytycznymi MF i na podstawie uchwał dyrekcji banku. Bank działa zgodnie ze statutem zatwierdzonym przez RM, który określa jego czynności, organizację, sposób powoływania organów i przepisy dotyczące gospodarki. Pod względem podatkowym bank jest traktowany na równi z jednostkami budżetowymi. Banki w formie spółek akcyjnych mogą być tworzone za zezwoleniem RM dla obsługi finansowej obrotów z zagranicą. MF zatwierdza statut banku i posiada szerokie uprawnienia w stosunku do władz banku aż do ustanowienia zarządu tymczasowego. Likwidację banku zarządza RM. Spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe są tworzone dla finansowania i obsługi bankowej ludności w zakresie rolnictwa, drobnej wytwórczości i usług na wsi i w mieście; gromadzą one oszczędności, udzielają pożyczek i wykonują inne czynności. Spółdzielnia może używać nazwy „bank” z dodaniem wyrazu „spółdzielczy” lub „ludowy”. Ponadto istnieje Bank Gospodarstwa Krajowego, który zajmuje się likwidacją interesów zlikwidowanych instytucji finansowych oraz działa w imieniu skarbu państwa w zakresie majątków opuszczonych, spadków, darowizn, b. skarbu śląskiego itp. Zakres własności banków państwowych reguluje szczegółowo zarządzenie MF (M.P. 68/320), które w zasadzie zastrzega dla NBP finansowanie działalności eksploatacyjnej i niektórych inwestycji, dla BI — głównie inwestycji oraz eksploatacji przedsiębiorstw zaliczonych do działów „budownictwo” i spółdzielni budowlano-montażowych, a dla BR — finansowanie eksploatacji i inwestycji wszelkich gospodarstw rolnych. W tych zasadach istnieją liczne wyjątki.

Termin emisji I serii bonów inwestycyjnych był przedłużany dwukrotnie, do końca 1960 roku (M.P. 1/4 i 31/147). Ustalono sposób określania wartości mieszkania w związku z wykorzystaniem bonów inwestycyjnych (M.P. 90/406) oraz koszty materiałów budowlanych potrzebnych do wybudowania 4-izbowego domu mieszkalnego w 1959 r. na kwotę 130 566 zł (M.P. 1/5/61).

Ukazały się przepisy dotyczące stosowania ustawy dewizowej do osób czasowo przebywających za granicą lub w kraju oraz zezwoleń dla tych osób na niektóre czynności obrotu wartościami dewizowymi. Jeżeli chodzi o zarobki osiągnące za granicą, to zakres dysponowania nimi jest węższy dla osób przebywających w celach służbowych i prywatnych (RPiE 1959, nr 2, s. 356) oraz nieograniczony jeżeli dotyczy osób przebywających za granicą w związku z zatrudnieniem oraz

w celach szkoleniowych i naukowych (M. P. 51/244). Zagraniczne środki płatnicze uzyskane z niektórych praw autorskich w obrocie zagranicznym, realizowanych drogą umów zawieranych w imieniu autorów polskich przez Stowarzyszenie ZAIKS, mogą być przeznaczone na koszty przejazdów i pobytu za granicą oraz w tzw. eksporcie wewnętrznym (M. P. 66/312).

### K r e d y t

Maksymalna przeciętna wysokość kredytu bankowego dla spółdzielni lokatorskich została podniesiona do 131 500 zł na jedno mieszkanie. Ponadto spółdzielnie mogą uzyskiwać kredyt na budowę lokali przeznaczonych na cele socjalne, usługowe i kulturalne do wysokości 2850 zł na 1 m<sup>2</sup> powierzchni użytkowej (M.P. 73/337).

Budowa lokali handlowych i usługowych przez jednostki gospodarki uspołecznionej może korzystać z kredytów bankowych do wysokości kosztów budowy tych lokali. W przypadku specjalnych robót kredyt może być podniesiony do 15%. Okres spłaty wynosi od 25 do 40 lat, oprocentowanie 1% (M.P. 65/308).

Dotychczasowy kredyt udzielany zespołom i spółdzielniom powołanym do wykozystania miejscowych surowców i materiałów budowlanych dla rozwoju indywidualnego budownictwa mieszkaniowego (RPiE 1958, nr 2, s. 336) został rozciągnięty również na budownictwo spółdzielcze, a jego oprocentowanie obniżono z 3% na 2%. Wysokość pożyczki udzielonej spółdzielni nie powinna przekraczać 500 000 zł (M.P. 3/12).

Okres spłaty kredytów zaciągniętych na odbudowę lub remont budynków mieszkalnych przejętych od państwa w administrację w latach 1946—1948 przez spółdzielnie mieszkaniowe typu lokatorskiego określono na 40 lat (M.P. 87/395).

Banki za swoje czynności pobierają odsetki, prowizje i opłaty. Wysokość ich reguluje uchwała RM (M.P. 5/21), która stanowi, że podstawowa stopa procentowa dla kredytów bankowych wynosi 4%. Banki mogą ją obniżyć do 2% dla kredytów obrotowych udzielanych państwowym gospodarstwom rolnym i przy sprzedaży ratalnej oraz do 1% dla kredytów inwestycyjnych udzielanych rolniczym spółdzielniom produkcyjnym, dla kredytów na zdecentralizowane inwestycje mieszkaniowe i socjalno-kulturalne oraz kredytów na aktywizację życia gospodarczego. Ponadto banki mogą pobierać dodatkowe odsetki do 10% od kredytów w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w gospodarce eksploatacyjnej lub inwestycyjnej oraz od kredytów udzielanych jednostkom gospodarki nie uspołecznionej. Środki gromadzone na rachunkach rozliczeniowych i bieżących nie podlegają oprocentowaniu, na rachunkach funduszy specjalnego przeznaczenia oraz na rachunkach lokat terminowych są oprocentowane w wysokości od 1 do 3%, wkłady oszczędnościowe — od 3% do 5%, a środki PKO i spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych gromadzone w NBP — do 5%. Minister finansów wydał szczegółowe postanowienia dotyczące odsetek bankowych (M.P. 12/55 i 53/254) oraz prowizji i opłat bankowych (M.P. 15/67).

Do ustawy o zabezpieczeniu pożyczek na finansowanie budownictwa mieszkaniowego (RPiE 1958, nr 2, s. 326) wprowadzono postanowienia, że wnioski o wpis hipotek na zabezpieczenie, o wykreślenie tych hipotek oraz o zabezpieczenie pożyczek są wolne od opłaty sądowej jeżeli pożyczka została udzielona spółdzielni lokatorskiej, a podlegają opłacie sądowej w wysokości 25% jeżeli pożyczkę udzielono innym spółdzielniom i osobom na domy położone na ziemiach zachodnich i w wysokości 50% na pozostałym obszarze, z wyjątkiem osób fizycznych, które ponoszą 75% wysokości opłaty sądowej (Dz. U. 11/71). W określonych przypadkach bank może odstąpić od hipotecznego zabezpieczenia (Dz. U. 25/144).

## Ubezpieczenia majątkowe

Państwowy Zakład Ubezpieczeń otrzymał uchwalony przez RM statut (M.P. 34/167), a MF ustalił zasady systemu finansowego PZU (M.P. 64/304).

Statut określa zakres czynności, który obejmuje wszystko co dotyczy działalności ubezpieczeniowej, z wyjątkiem reasekuracji i organizację PZU. Na czele Zakładu stoi naczelny dyrektor, w terenie działają oddziały wojewódzkie i inspektoraty powiatowe (ew. rejonowe). W PZU istnieje Rada Ubezpieczeniowa składająca się z członków powołanych przez MF.

PZU działa wg zasad rozrachunku gospodarczego; posiada on fundusze własne: statutowy, rezerwowy, rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, prewencyjny i specjalny. Fundusz statutowy służący operacyjnej działalności PZU odpowiada wartości środków trwałych i obrotowych; środki obrotowe kształtują się w granicach do 5% dochodów z tytułu składek za rok ubiegły. Fundusz rezerwowy służy na pokrycie strat bilansowych i tworzy się z nadwyżek bilansowych do wysokości rocznego przypisu składek za ostatnie 3 lata, z podziałem na fundusz rezerwowy jednostek gospodarki państwowej i niepaństwowej. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe służą na pokrycie przyszłych zobowiązań PZU, a ich rodzaje i sposób obliczania ustala MF. Fundusz prewencyjny finansuje działalność zapobiegawczą i powstaje z odpisów od składek oraz z nadwyżek bilansowych. Odpisy wynoszą; 5—10% od składek za ubezpieczenia obowiązkowe i 2—5% od składek za ubezpieczenia dobrowolne. Fundusze specjalne (inwestycyjno-remontowy, socjalny, stypendialny i inne) tworzy się z nadwyżek bilansowych. Fundusz rezerwowy oraz rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe z ubezpieczeń jednostek państwowych lokuje się w budżecie państwa, a jednostek niepaństwowych — w budżecie, na rachunkach bankowych i w papierach wartościowych. Nadwyżkę bilansową PZU przeznacza się na fundusz rezerwowy — co najmniej 40%, fundusz prewencyjny — co najmniej 30%, na fundusze statutowe i specjalny oraz wpłatę do budżetu centralnego. Po osiągnięciu odpowiedniej wysokości przez fundusz rezerwowy, przypadającą nań nadwyżkę bilansową przekazuje się na inne fundusze. PZU dokonuje odpisów amortyzacyjnych, przeznaczonych na inwestycje zdecentralizowane i remonty kapitalne.

Nowe normy szacunkowe do ustalania wartości budynków podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu od ognia obowiązują od 1961 r. i są wyłożone do wglądu zainteresowanych w inspektoratach powiatowych PZU (M.P. 74/344).

*Jerzy Lubowicki*